Enerji Strateji Belgesi Taslağı kamuoyuna açıklanamadan eskidi

Çöken Piyasa Tanrısı'na biat isteniyor

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından hazırlanan Enerji Strateji Belgesi Taslağı daha kamuoyuna açıklanmadan eskidi. Genel geçer hedeflere yer verilen taslakla elektrik açığı karşısında kamunun yapacağı ihaleler yoluyla çözüm arayışı, küresel krizle birlikte oluşan sermaye darboğazı karşısında geçerliliğini bütünüyle yitirdi. Elektrik enerjisi talebini karşılamak üzere yeni üretim tesislerinin piyasa içinde gerçekleştirme öngörüsü imkansız hale geldi.

Oğuz TÜRKYILMAZ
MMO Enerji Çalışma Grubu Başkanı

Geçtiğimiz aylarda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB) tarafından hazırlanan Enerji Strateji Belgesi Taslağı, **"Tartışma Metnidir"** ibaresiyle, enerji ile ilgili kuruluşların yanı sıra Hazine, Maliye vb. kuruluşların değerlendirmelerine sunuldu. Ancak strateji belgesi denilen metin daha son hali verilip, kamuoyuna açıklanamadan eskimiş durumda. Genel geçer hedeflere yer verilen belge ile elektrik açığı karşısında kamunun yapacağı ihaleler yoluyla çözüm arayışı, küresel krizle birlikte oluşan sermaye darboğazı karşısında gerçekçiliğini bütünüyle yitirmiştir. Taslakla ilgili görüş istenen kurumlar arasında, enerjinin tüm yurttaşların ucuz ve güvenilir erişiminin sağlanması gereken bir kamu hizmeti olduğu anlayışı içindeki Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği ile bağlı odalarının yer almaması ayrıca önemli bir eksikliktir.

Taslakta, **"elektrik enerjisi talebini karşılamak üzere devreye girecek yeni üretim tesislerinin piyasa içinde gerçekleşmesi"** öngörülmektedir. Buna ek olarak taslakta, **"rekabetçi piyasa oluşum araçları arasında yer alan üretim ve dağıtım özelleştirmeleri tamamlanacak ve iyi işleyen bir rekabetçi piyasa yapısı oluşturulacaktır"** denmektedir.

Elektrik piyasasının yapılandırılması ve işleyişi konusunda hedeflenen temel ilkeler arasında aşağıda aktarılan ilginç hükümler yer almaktadır:

"-Dışa bağımlılığı aşağıya indirmek üzere, kaynak ve teknoloji çeşitlendirmesinin arttırılması ve yerli kaynakların azami ölçüde kullanıldığı bir üretim sektörünün oluşturulması.

-İklim değişikliği ile mücadele ve çevresel etkiler dikkate alınarak, yenilenebilir kaynaklardan azami ölçüde yararlanılması.

-Enerji sektöründe yapılacak yatırımlarda yerli katkının azami ölçüde arttırılması."

İçerik olarak doğru olan bu hedeflerin, siyasal iktidarın yok saydığı kamusal planlama, yönlendirme ve denetim olmadan, piyasa eliyle gerçekleştirileceğini beklemek hayalcilik olmaktadır. Bunun da ötesinde, **"piyasa yapısı ve piyasa faaliyetleriyle, arz güvenliğinin kalıcı olarak temin edilmesi"**, aynı şekilde gerçekleştirilmesi mümkün olmayan bir beklentidir.

Bugüne değin, kamunun özel üreticilerden yüksek fiyatla elektrik alması sonucunu veren, her ne kadar adı **"Dengeleme ve Uzlaştırma Mekanizması (DUY)"** da olsa, esas itibariyle bir **"karaborsa piyasası"** olarak işlev veren DUY mekanizmasının muhafaza edilmesi ve daha da geliştirilmesi taslakta amaçlanmaktadır.

Elektrik Mühendisleri Odası'nın (EMO) araştırmalarına göre DUY sisteminde birim enerji maliyetleri 19 Ykr'i aşmıştır. Hazine'nin bir raporunda, 5710 sayılı Kanun'a göre yeni kurulacak nükleer santrala alım garantisi verilecek olması ve yeni kurulacak termik santrallar ile Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş'nin (TETAŞ) 15 yıllık alım garantisi imzalaması durumunda olmasının TETAŞ'a ek yükler getireceğine ve elektrik fiyatlarını daha da arttıracağına işaret edilmektedir.

Nükleer santral ihalesinde uygulanan, ihalenin adını **"yarışma"** olarak

değiştirme göz boyacılığının, ETKB tarafından çok benimsendiği ve sürdürüleceği anlaşılmaktadır. Bu konuda **"Merkezi yarışma yoluyla enerji ve kapasite teminine ilişkin usul ve esaslar 31 Ocak 2009 tarihine kadar hazırlanacak bir yönetmelikle belirlenecektir"** denilmektedir. Böylece enerji ihtiyacının karşılanması için, enerji alım ihalelerinin düzenleneceği beyan edilmektedir.

Taslakta EÜAŞ bünyesinde kalacak hidroelektrik santralların **"TEİAŞ Yük Tevzi Merkezi tarafından sistem güvenliği sağlanması amacıyla"** kullanılacağı söylenmektedir. Bu ifade bile kamu üretim kapasitesinin ne denli önemli ve işlevsel olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak kamu hidroelektrik üretim tesislerinin kapasitelerinin perakende satış lisans sahibi dağıtım şirketlerine satılması planlanmaktadır.

Yeni bir piyasa kurumu

Taslakta **"Dengeleme ve Uzlaştırma işlemleri, oluşturulacak Gün Öncesi Piyasası işlemleri ile orta vadede oluşacak Vadeli İşlemler Piyasalarının işletilmesi, mali ve idari özekliğe sahip** 'Piyasa İşleticisi' **tarafından sürdürülecektir"** denmektedir. Bu amaçla 2009 yılı sonuna kadar gerekli yasal düzenlemeler yapılarak, kurumsal yapı oluşturulacağı, bu yapının kurulmasına kadar Türkiye Elektrik İletim A.Ş (TEİAŞ) bünyesinde kurulmuş olan Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi'nin (PMUM) görevine devam edeceği, ancak PMUM işlemlerinin TEİAŞ mali yapısından ayrıştırılacağı belirtilmektedir.

Limiti aşana pahalı tarife

Taslağın **"Tarifeler ve Fiyatlandırma"** başlıklı bölümünde, **"Elektrik enerjisi tüketici fiyatlarında maliyet kaynaklı artışların tüketiciye yansıtılmasında sosyal boyut gözetilecektir. Bu çerçevede maliyet artışlarının belirlenecek olan tüketim seviyesinin üzerinde tüketim gerçekleştiren tüketicilere daha fazla, tüketimleri bu seviyenin altında olan tüketicilere daha az yansıtılmasını temin edecek düzenleme yapılacaktır"** denilmektedir. İçerik olarak doğru bir fikriyatın, tamamen piyasa tanrısının buyruklarına bırakılan enerji sektöründe nasıl uygulanacağı belirsizdir. EMO'nun araştırmalarına göre bir ailenin asgari ihtiyaçlarını karşılayacak elektrik tüketimi aylık 230 kilovat saattir (kWh). 300 kWh'nin altında aylık tüketimi olan abonelere çok düşük tarifelerle elektrik verilmesi sağlanmalıdır.

Özelleştirmede ısrar

Taslakta, dağıtım özelleştirmelerinin 2009 sonuna, üretim tesisi özelleştirmelerinin 2010 yılsonuna kadar tamamlanmasının hedeflendiği belirtilmektedir. Halen idari yargıda iptal istemleri görüşülen özelleştirme uygulamalarının yargı sürecini dikkate almadan sürdürüleceği anlaşılmaktadır.

ETKB arz güvenliği raporu hazırlayacak

Taslakta, **"ETKB'nin 31.12.2008 tarihine kadar, Bakanlar Kurulu'na sunulmak üzere "Elektrik Enerjisi Arz Güvenliği raporunu hazırlayacağı ve raporun elektrik piyasasının gelişim ve işlemesi hakkında değerlendirmeleri ve arz güvenliği açısından tespitleri, sorunları ve gerek duyulması halinde çözüm önerilerini kapsayacağı"** belirtilmektedir. ETKB'nin bu raporu hazırlarken, Makina Mühendisleri Odası (MMO), EMO, Maden Mühendisleri Odası,

TMMOB ve Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi'nin rapor ve yayınlarını incelemesi yeterli olacaktır. Taslaktaki Arz Güvenliği raporunun ancak gerek duyulması halinde çözüm önerilerini kapsayacağının belirtilmesi ise çok manidardır. Bu ifade, yoksa çözüm önerilerine gerek duyulmayacağının ve yanlış uygulamaların sürdürüleceğinin itirafı mıdır?

TETAŞ'ın enerji alım ihaleleri sürecek

Taslakta, TETAŞ'ın 31 Aralık 2012'ye kadar geçerli olacak enerji alım sözleşmeleri yapmak üzere sözleşme taslağı hazırlayacağından ve 31 Aralık 2008'e kadar ihaleye çıkacağından söz edilmektedir. Her ne kadar, daha önce çıkılan elektrik alım ihalesinde verilen fiyatlar yüksek olduğu için ihale iptal edilmiş, aynı gerekçeyle Afşin-Elbistan C ve D santral ihaleleri iptal edilmiş de olsa, DUY'dan 19 Ykr'den alım yapan TETAŞ'ın yüksek fiyatlı yeni alım ihaleleri, sözleşmeleri yapması planlanmaktadır.

Taslakta inşa halindeki kamu enerji yatırımlarının hızlandırılmasından söz edilmektedir. Her şeyin piyasaya bırakıldığı, kamuyu savunmanın suç sayılmaya çalışıldığı bir ortamda, kamuya verilen son derecede sınırlı ödeneklerle bu amacın nasıl gerçekleştirilebileceği merak konusudur.

Bir tepsi kaymaklı kadayıf daha

Taslakta, özel sektör tarafından tesis edilmiş olup üretim yapmayan santralların belirlenmesi ve EÜAŞ'ın santral sahibiyle yapacağı 5 yıllık kiralama sözleşmesiyle, **"kiralayarak işletmesi"** hedefi de yer almaktadır. Böylece, karlı olmadığı için sahipleri tarafından çalıştırılmayan özel sektör üretim tesisleri, kamu eliyle kurtarılacak ve sahiplerinin çıkarları korunarak faal hale getirilecektir.

Hedefler güzel, yol belirsiz

Taslakta **"Afşin-Elbistan yöresinde bulunan linyit kaynaklarının 2023 yılına kadar, diğer linyit kaynaklarının 2018 yılına kadar elektrik enerjisi üretim amacıyla kullanımının öngörüldüğü, bu hedefe ulaşmak üzere alınacak tedbirler ve uygulanacak mekanizmaların 2009 yılı sonuna kadar belirlenerek yayımlanacağı"** belirtilmektedir.

Afşin-Elbistan B Santralı'na kömür sağlayacak Çöllolar yatırımının daha başlangıç aşamasında olduğu, A Santralı'nın rehabilitasyon çalışmalarının sonuçlanmadığı, C ve D santral ihalelerinin iptal edildiği ve 2009 yılında yeniden ihaleye çıkılacağı, E ve F santrallarına yönelik planlama çalışmalarının netleşmediği bir ortamda, bu sahalardaki tüm yatakların kamusal çıkarları gözeten bir anlayışla değerlendirilmesini öngören planlama ve uygulamalar zorunludur.

Diğer linyit yataklarının 2018 yılına kadar tam kapasitede değerlendirilmesinin öngörülmesi doğru bir hedeftir. Ancak bu hedefe nasıl varılacağı önemlidir. TKİ'nin elektrik santralı kurulmasına yönelik rödovans ihalelerine konu olan yatırımlarının da kaplumbağa hızında sürdüğü göz önüne alındığında, kamu yatırımcılığı olmaksızın, 2018 ve 2023 hedeflerinin gerçekleşmesi olanaksızdır.

Nükleer rüyası

Taslakta, **"Elektrik enerjisi üretimi içerisinde nükleer santralların payının 2020 yılına kadar asgari yüzde 8, 2030 yılına kadar yüzde 20 olması hedeflenecektir"** denilmektedir. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) tarafından 23 Eylül 2008 tarihinde onaylanan TEİAŞ'ın **"Türkiye Elektrik Enerjisi 10 Yıllık Üretim kapasite Projeksiyonu (2008-2017)"** çalışmasında, taslakta yer alan nükleer santral hedefleri, herhalde ciddi bulunmadığından yer almamıştır. 2020 yılında kurulu güç hedefinin 110 bin megavat (MW) düzeyinde olacağını kabul edersek, 8 bin 800 MW'ye tekabül eden yüzde 8'lik hedefin gerçekleşmesi olası gözükmemektedir.

Hidroelektrikte gerçekler ve hayaller

Taslakta, hidroelektrikle ilgili olarak, **"Teknik ve ekonomik değerlendirilebilecek tüm hidroelektrik potansiyel 2023 yılına kadar kullanılacaktır. Planlamalarda hidroelektrik enerji kurulu gücü en az 30 bin MW olarak belirlenecektir"** denilmektedir. Bu ifade kendi içinde çelişkilidir. Türkiye'nin teknik kapasitesi 216 milyar kWh/yıl, ekonomik kapasitesi ise 170 milyar kWh/yıl olarak hesaplanmaktadır. Öngörülen hedef 30 bin MW, yaklaşık 100 milyar kWh/yıl üretime denktir. TEİAŞ raporunda 2107 için öngörülen kapasite 35 bin 472 MW olup, bu değer bile taslağın 2023 hedefinin üzerindedir. Tüm ekonomik hidroelektrik potansiyelin kullanılabilmesi için 48 bin MW'yi aşan bir kurulu güç tesisi gerekmektedir.

Rüzgarda hedef karmaşası

Taslakta rüzgarla ilgili kurulu gücün 2013 yılında 11 bin, 2015 yılında 15 bin, 2020 yılında 20 bin MW hedefleri, bugüne değin TEİAŞ raporlarında yer alan rakamların ötesinde olmakla birlikte, Elektrik İşleri Etüt İdaresi'nin (EİEİ) öngördüğü 48 bin MW'nin çok gerisinde kalan ve nasıl gerçekleşeceği belli olmayan hedeflerdir. EPDK'nın şebekede getirdiği yüzde 5 kısıt ile bu hedeflere nasıl varılacaktır? TEİAŞ raporunda 2017 için rüzgar ve diğer yenilenebilirler için kurulu güç öngörüsü ise yalnızca 2 bin 377 MW'dir.

Güneş için yasal düzenleme beklentisi

Taslakta, **"Güneş enerjisinden elektrik enerjisi elde edilmesini özendirmek üzere uygulanacak usul ve esaslar 2008 yılı Kasım ayına kadar ETKB koordinasyonunda, ETKB, DPT ve EPDK tarafından belirlenerek gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır"** denilmektedir. Bu da lafzen güzel bir ifadedir. Ancak güneş enerjisinden yararlanılarak sıcak su elde edilmesini amaçlayan, binaların güneş mimarisine göre tasarlanmasını öngören yasal düzenlemeler bugüne değin hazırlanmamışken, yukarıda söylenenlerin gerçekleşeceğine inanmak güçtür. Yine de, bu tür bir hazırlık çalışması yapılacak olur ise, bu konuda yayınları olan, sempozyumlar düzenleyen MMO'nun ve uzmanlık derneklerinin, kuşkusuz katkıları olabilecektir.

Taslakta elektrik enerjisi üretimi için uygun olduğu belirlenen 600 MW'lik jeotermal potansiyelinin tümünün 2020 yılına kadar işletmeye alınması hedefi yer almaktadır. Öte yanda uzmanlar saha geliştirmesi çalışmalarıyla kapasitenin 2 bin MW'ye yükseltilebileceğini ifade etmektedir. TEİAŞ Raporu'nda ise 600 MW rakamı yer dahi almamaktadır.

Doğalgazın payı yüzde 30'un altına düşer mi?

Taslakta, **"Yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı için alınacak tedbirler sonucunda, elektrik üretiminde doğalgaz payının 2020 yılına kadar yüzde 30'un altına düşürülmesi hedeflenecektir"** denilmektedir.

2007 yılına kadar EPDK'ya yapılan doğalgaz yakıtlı santral başvuruları lisans verilen 2 bin 476.62 MW, uygun bulunan 1755.90 MW, inceleme ve değerlendirmesi süren 1695.47 MW ve başvuru aşamasında bulunan 3 bin 61 MW olmak üzere toplam 8 bin 989. 26 MW'dir.

2007 yılında kurulu doğalgaz yakıtlı santralların kurulu gücü ise 14 bin 562 MW'dir. Bu rakamlar, elektrik üretiminde doğalgazın başat bir rol oynamaya devam edeceğini göstermektedir.

Doğalgazın elektrik üretimi içindeki payının kademeli olarak yüzde 30'un altına düşürülmesi, MMO olarak savunduğumuz bir görüştür. Taslakta yer alan bu hedefin boş laf olarak kalmaması için, ETKB'nin bu konuda ciddi bir programı ve eylem planı olması gerekir.

İthal kömür santrallarına devam

Taslakta, ithal kömür santralları ile ilgili olarak yer alan ifadeler soyut ifadelerdir. EPDK'ye 2007 yıl sonu itibariyle yapılan ithal kömür santral başvuruları; lisans verilen 4 bin 812 MW, inceleme ve başvuru aşamasında olan 10 bin 798 MW olmak üzere, toplam 15 bin 610.91 MW'dir. Bu ciddi bir rakamdır. Bu yatırımların gerçekleşmesi halinde, ithal taş kömürü Türkiye elektrik enerjisi üretiminde doğalgazdan sonra ikinci sıraya yerleşecektir.

Yeni bir strateji lazım

Enerji Stratejisi Taslağı, piyasalar çökerken, en gelişmiş kapitalist ülkelerde kamu müdahalesi, denetiminin kaçınılmazlığı kabul edilirken, piyasayı temel alan ve her konuda piyasadan medet uman bir anlayışa sahiptir. Bunun da ötesinde, kendi içinde soyut, çelişkili, hayalci unsurlar içermektedir.

Ülkemizde enerjide dışa bağımlılığı azaltmak, yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarına ağırlık verilmek isteniyorsa; izlenecek yöntemleri, kullanılacak araçları ve kaynakları kapsayacak bir şekilde, piyasayı değil, kamusal planlama, üretim, denetim ve yönlendirmeyi esas alan bir anlayışla enerji stratejisi oluşturulmalıdır. Böylesi bir çabanın gösterilmesi halinde, TMMOB ve Odaların ciddi katkıları olacaktır. ■

Ülkemizde enerjide dışa bağımlılığı azaltmak, yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarına ağırlık verilmek isteniyorsa; izlenecek yöntemleri, kullanılacak araçları ve kaynakları kapsayacak bir şekilde, piyasayı değil, kamusal planlama, üretim, denetim ve yönlendirmeyi esas alan bir anlayışla enerji stratejisi oluşturulmalıdır.